

Центр громадянської
просвіти
«Альменда»
<http://almenda.org>

Міністерство
освіти і науки
України
<http://www.mon.gov.ua>

Громадська ініціатива
Крим SOS
<http://krymsos.com>

Всеукраїнський конкурс уроків «18.05. Право на пам'ять»

026	Москаленко Тетяна Миколаївна	Богуславецький навчально- виховний комплекс «ЗОШ І-ІІІ ст. – ДНЗ» ім. М.О.Максимовича Золотоніський район, Черкаська обл.
-----	---------------------------------	---

Розробка уроку з історії України

11 клас

Тема. Свічі пам'яті горіти (до Дня пам'яті депортації кримських татар).

Мета:

- розкрити сутність депортації кримськотатарського народу, проведеної сталінським режимом;
- довести, що депортація була тотальним запереченням прав людини з точки зору сучасної концепції прав людини;
- продовжити роботу над розвитком критичного мислення учнів, а саме: вдосконалювати вміння працювати з різними джерелами знань, самостійно добирати, синтезувати та аналізувати потрібну інформацію, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки на основі почутого і побаченого;
- виховувати почуття історичної пам'яті, людської гідності та прагнення захисту прав людини.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Міжпредметні зв'язки: «Всесвітня історія», «Людина і світ», «Правознавство».

Обладнання: стінні карти «Україна в роки Другої світової війни», «СРСР», фотоматеріали, відеоматеріали, документи.

Основні поняття: депортація, спецпереселенці, репресії, геноцид, права людини.

Основні дати: травень 1944 р. – початок депортації кримських татар, греків, вірмен, болгар з Криму у східні райони СРСР;

18 травня 1944 р. – початок депортації кримських татар.

Хід уроку

Епіграф: *«Війна є запереченням істини і гуманності. Справа не лише у вбивстві людей, а в свідомому і наполегливому поширенні ненависті і брехні, які помалу щепляться людям».*

Джавахарлал Неру

I. Організаційний момент уроку.

II. Мотивація навчальної діяльності.

1. Вступ учителя. Чи може рости дерево без коріння? Чи може жити людина без батьківщини? Тож повернути силою відірване коріння народів, історія і культура якого невідривно пов'язані з українським народом, - не лише політичний і юридичний обов'язок нашої держави, а й наш громадянський борг. Проблема реінтеграції в українське суспільство народів, депортованих з наших земель сталінським режимом, є сьогодні однією з найпекучіших. Так ми могли говорити ще донедавна. Але тепер, після фактичної окупації Росією Криму, проблеми кримськотатарського народу лише посилилися. І говорити про це треба, бо, вочевидь, не враховані всі уроки історії.

2. Повідомлення теми, мети, плану уроку.

План

1. «Детатаризація» Криму.
2. Зона без «колючки».

3. Вирок: забути себе.

4. Крим – що сьогодні?

3. Питання учням. Які ваші очікування на уроці, виходячи з вищенаведеного?

4. Учні зможуть:

- характеризувати сутність депортації кримськотатарського народу;
- розуміти витоки, трагізм, особливості та наслідки депортації;
- аргументувати та відстоювати свою позицію щодо питань теми.

5. Повідомлення епіграфу уроку.

Чи згодні ви з такими словами відомого політика?

III. Актуалізація опорних знань.

1. Прокоментуйте ланцюжок дат:

- січень-лютий 1944 р. (Корсунь-Шевченківська операція, визволення Правобережної України);
- березень-квітень 1944 р. (звільнення Південної України);
- 10 квітня 1944 р. (звільнення Одеси від фашистських загарбників);
- 8 квітня 1944 р. (початок Кримської наступальної операції);
- 8 квітня – 12 травня 1944 р. (Кримська наступальна операція);
- 9 травня 1944 р. (день визволення Севастополя).

2. Питання учням. Як відбувалося звільнення Криму від окупантів?

IV. Формування знань, вмінь і навичок учнів.

1. «Детатаризація» Криму.

Вчитель. Поряд з героїчним проривом оборони противника в Криму, знищенням майже 200-тисячного угруповання фашистських військ і звільненням Криму, відбувався злочин тоталітарного режиму. Торжество людожерської ідеології колективної відповідальності, трагічні події 1944 року, в який були «спроваджені» цілі народи: 23 лютого – чеченський, 18 травня – кримськотатарський, 24 червня – кримські греки, болгары, вірмени – назавжди залишаться в людській пам'яті як один з найжахливіших злочинів тоталітарної системи. Безпідставно звинувачений «у зраді Родіни», кримськотатарський

народ рішенням кремлівського керівництва, враз позбувся своєї історичної батьківщини, мови, культури, був пограбований, опинився у безправному становищі спецпереселенця [1, с.6].

Повідомлення учня. Геноцид кримськотатарського народу російськими колонізаторами розпочався далеко не в 1944 році, а ще наприкінці XVIII століття, коли Крим був завойований Російською імперією. Сьогодні російські імперські шовіністи люблять розповідати, що російські загарбники начебто «несли цивілізацію» завойованим народам, «оставляя за собой дома, школы, библиотеки, больницы и заводы». Але насправді все відбувалось з точністю до навпаки.

Завдання учням. Прослухавши уривок з Постанови Державного комітету оборони СРСР № ГОКО-5859 від 11 травня 1944 р. визначте:

1. У чому звинувачували кримськотатарське населення?
2. Чи відчувається шовіністичний пафос Постанови?
3. Яка «національна риса» кримських татар підкреслюється?
4. Кому протиставлялися кримські татари?

«...в період Вітчизняної війни багато кримських татар зрадили Батьківщину, дезертирували з частин Червоної Армії, які обороняли Крим, і переходили на бік противника, вступаючи у сформовані німцями добровольчі татарські військові частини, які боролися проти Червоної Армії, в період окупації Криму німецько-фашистськими військами, беручи участь у німецьких каральних загонах, кримські татари особливо відзначилися своїми жорстокими розправами щодо радянських партизанів, а також допомагали німецьким окупантам у справі організації насильницького вивезення радянських громадян в німецьке рабство і масового винищення радянських людей» [2].

Словникова робота.

Депортація – примусове переселення, вигнання чи висилка з постійного місця проживання або з держави окремих осіб чи народів.

Депортація кримських татар - примусове виселення кримськотатарського населення Кримської АРСР, проведене НКВС 18 травня 1944 року. Офіційно

причиною депортації вказувалася співпраця деяких кримських татар з нацистською Німеччиною під час Другої світової війни. У 1989 році депортація була визнана Верховною Радою СРСР незаконною і злочинною. Кримські татари вимагають визнати депортацію геноцидом.

Вчитель. Точної кількості депортованих немає. Є інформація про те, що з Криму було виселено 238,5 тис. кримських татар, половина з яких загинули [3, с.40]. За найбільш вірогідними оцінками істориків, депортації зазнали понад 194 тис. кримських татар[1, с.6].

Словникова робота.

Репресії - каральні заходи, покарання, вжиті державними органами.

Спецпереселенець – особа, виселена з місця проживання, переважно у віддалені райони країни без судової процедури. Особлива категорія репресованого населення СРСР.

Вчитель. В ешелонах, що прямували в травні 1944 року з Криму у віддалені райони Середньої Азії та Сибіру, виявилися і керівники Кримської АРСР, і пересічні громадяни – кримські татари. Водночас всі вони – голова автономії й голова уряду республіки, керівники партизанського руху, жінки, старі, діти – стали ворогами Радянської влади, «зрадниками Батьківщини», перетворившись на безлику масу, названу «спецпереселенцями». За Постановою ДКО, спецпереселенцям дозволялося «взяти з собою особистих речей, побутового реманенту та продовольства в кількості до 500 кг на сім'ю».

18 травня 1944 року енкаведисти оточили півострів Крим і пішли від морських берегів півдня й півночі, від скель Херсонесу й Перекопу до серця землі з давніми городищами, печерними містами, дивовижної краси палацами й старішими за будь-які історичні події кладовищами (показ на карті).

Карателі йшли густо, вичісуючи все татарськомовне з колісок, із смертних одрів, із домівок і криївок. Татарам давали лічені хвилини зібрати найнеобхідніше, але не більше пуда на душу, й гнали та везли до станцій, де вже стояли пристосовані до перевезення людей товарняки [4, с.3].

Робота з документом. Ознайомившись із спогадами тих, хто пережив депортацію [7], скажіть:

1. Про що свідчить таке ставлення до людей?

2. На що розраховувала радянська влада?

«...Вранці замість привітання добірна лайка і запитання: трупи є? Люди за померлих чіпляються, плачуть, не віддають. Солдати тіла дорослих викидають у двері, дітей – у вікно...

...Медичного обслуговування не було. Померлих виносили з вагона і залишали на станції, не даючи ховати...

...Про медичне обслуговування й мови не могло бути. Люди пили воду з водойм і звідти ж брали про запас. Воду кип'ятити можливості не було. Люди почали хворіти дизентерією, черевним тифом, малярією, коростою, воші мучили всіх. Було спекотно, постійно мучила спрага. Померлих залишали на роз'їздах, ніхто їх не ховав...

...Через кілька днів шляху з нашого вагона винесли померлих: стареньку і маленького хлопчика. Поїзд зупинявся на маленьких полустанках, щоб залишити померлих. ... Ховати не давали...»

Вчитель. На НКВС та інші наркомати покладался обов'язок «забезпечити в ешелонах з переселенцями медико-санітарне обслуговування і гаряче харчування». Насправді ж, як описує виселення в опублікованій у США книзі «Покарані народи» відомий історик Олександр Некрич, «...солдати НКВС витягли жінок, дітей, стариків із постелі («проклятые предатели, сволочи!»), наказали протягом 10 хвилин залишити оселі, не давши навіть як слід одягнутись, узяти з собою документи... Голі, голодні діти та старі помирали в закритих вагонах від тифу. Солдати викидали мерців у вікна вагонів...» [1, с.6].

Робота з підручником. Прочитайте та порівняйте два джерела: спогади Г.Ібрагімової про виселення її сім'ї (ст.53) та спогади А.Весніна, колишнього військовослужбовця, виконавця операції виселення кримських татар (с.54, підручник О.Пометун, Історія України, 11 клас, Київ, 2012).

Вправа «Коло обговорення». «Був травень 1944 року, і мені було 24 роки. Я служив у політичному відділі 2-ої Гвардійської армії. Наші війська визволяли Крим...». Так починається книга, назва якої позначила ціле явище, масштабну трагедію Радянського Союзу. «Покарані народи» – легендарна книга О.Некрича про долю депортованих народів СРСР. Праця була завершена автором навесні 1975 року, і влітку того ж року перший екземпляр рукопису вивезений його закордонним другом на Захід. Вийшла в 1978 році в американському видавництві «Хроніка» [5].

- Чи могла ця багатостраждальна праця бути надрукована в СРСР?

- Чи вважаєте ви депортацію кримськотатарського населення геноцидом?

- Ще в радянські часи Олександр Некрич опублікував заяву «Чи сміємо ми мовчати?». Чи актуальні ці слова сьогодні?

2. Зона без «колючки».

Вчитель. Станом на 5 вересня 1944 року, у віданні Відділу спецпоселень НКВС СРСР знаходилися 2 мільйони 225 тисяч спецпереселенців, розселених на території шести союзних і семи автономних республік. У функції Відділу входило: «сприяння трудовому і господарсько-побутовому влаштуванню спецпереселенців; оперативне чекістське обслуговування спецпереселенців; облік спецпереселенців і адміністративний нагляд за ними в місцях розселення». При цьому правовий статус їх – більше двох мільйонів чоловік – визначений не був. Нарешті, 8 січня 1945 року була прийнята постанова Ради Народних Комісарів, яка регулювала правове становище спецпереселенців [6].

Групова робота. Завдання для груп.

1 група. Ознайомившись з текстом постанови РНК, скажіть:

1. Чи відповідала постанова уряду від 8 січня 1945 року з юридичного погляду Конституції – Основному закону держави?

2. Які права людини порушувалися відповідно до цієї постанови?

Перший пункт постанови свідчив: «Спецпереселенці користуються всіма правами громадян СРСР, за винятком обмежень, передбачених цією Постановою».

Згідно з другим пунктом постанови, «всі працездатні спецпереселенці зобов'язані займатися суспільно-корисною працею. У цих цілях місцеві Ради депутатів трудящих за погодженням з органами НКВД організують трудове влаштування спецпереселенців в сільському господарстві, на промислових підприємствах, на будівництвах, у господарсько-кооперативних організаціях і установах. За порушення трудової дисципліни спецпереселенці притягуються до відповідальності у відповідності з чинними законами».

«3. Спецпереселенці не мають права без дозволу коменданта спецкомендатури НКВД відлучатися за межі району розселення, який обслуговується цією спецкомендатурою. Самовільна відсутність у межах району розселення, що обслуговується спецкомендатурою, розглядається як втеча і тягне за собою відповідальність у кримінальному порядку».

2 група. Ознайомившись із свідченнями Феріде Меджитової, скажіть:

1. Чи може особиста історія конкретної людини свідчити про трагедію всього народу?
2. Чи був вибір і можливість себе захистити у кримськотатарського населення?
3. Що найбільше закарбувалося в пам'яті цієї жінки?

«Народилася в 1932 році в с. К'оз Судакського району. Коли я закінчила 3 класи, почалася війна, продовжити навчання мені так і не довелося.

Коли почалася депортація, батька з нами не було, він воював на фронті. Маму і нас – шестеро дітей солдати викинули з будинку, ми так і не встигли нічого із собою взяти.

Голодні та роздягнені ми дісталися в Узбекистан, в колгосп «Назарбай» Бекабадського району. Дали нам маленький будиночок, де дах був нарівні з землею. Ми ледве вмістилися туди зі своєю сім'єю. У 1944 році першим помер братик Решат, наступного року сестричка Мевіде. Мама день і ніч плакала і після смерті сестри прожила 3 дні. Наступного дня після смерті мами зайшов сусід Абдулла аг'а і передав страшну новину про те, що помер брат. У брата одна нога і одна рука були підвернуті, очі і рот кишіли мурахами. Я спробувала випрямити йому руку і ногу, але вони застигли. Взяла ганчірку й витерла його

очі і рот. Потім нагріла води, і пішла до однієї старенької з проханням обмити тіло брата. Але вона мені сказала, що хлопчиків обмивають чоловіки і відправила до дідуся Джеббару. Я пішла до нього, а коли повернулася додому, виявилось, що нас чекає машина – мене і двох сестричок відвезли до лікарні. Того вечора померла ще одна моя сестра. Через два дні померла друга. Я залишилася зовсім одна.

Я так і поневірялася по домівках, випрошуючи милостиню. Якось сусіди пошкодували мене і пішли зі мною на базар, щоб поміняти на продукти речі, що залишилися. Мене залишили біля входу, я лежу на землі, піднятися сил немає. Хтось вигукнув моє ім'я – я ледве відкрила очі – це мій родич запитує «що ти тут робиш?». Я все розповіла, він звалив мене на спину і поніс до себе додому. Так мене врятували від смерті.

Пізніше мене розшукав батько, коли повернувся з фронту. Він ішов, покинувши вдома дружину і шестеро дітей, а залишилася у нього одна я.

Мама померла в 34 роки, старшому братові було 16 років.

Ці страшні роки хіба можна описати і розповісти? Я їх буду пам'ятати до кінця свого життя». (Феріде Меджитова померла у 2008 році).

Вчитель. Кримських татар депортували у віддалені райони Сибіру, Уралу, Середньої Азії, де вони опинилися без документів, в умовах комендантського режиму, без права пересування навіть з метою пошуку загублених при виселенні сімей, маючи лише «обов'язки»: нелюдської праці, хвороб і голоду. Указом Президії Верховної Ради СРСР 1948 року встановлено, що депортованих розміщено на спецпоселення навечно і втеча з місця карається 20 роками каторжних робіт. Число спецпереселенців поповнилось у 1945 році, коли, по закінченні війни солдати й офіцери, які воювали з фашизмом, теж були оголошені «зрадниками» і направлені прямісінько на заслання, до своїх сімей. За даними національного руху кримських татар, у перші 4 роки депортації з них загинуло 46,2% (за офіційною статистикою – 23%, тобто 44,9 тисячі) [1, с.6].

Робота з фотодокументами. Що об'єднує всі ці фотодокументи?

Які тематичні лінії можна виділити?

Які історичні факти підтверджують фото?

Депортація кримських татар, 1944 р.

Режим доступу: <http://territoryterror.org.ua/uk/publications/details/?newsid=405>

На заводі біля верстата, пристань Орехов Яр, Марійська АРСР, 1954 р.

Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/news/krimski-tatari-v-mistsyakh-spetsposelen-pislya-deportatsii-v-1944-rotsi>

В Середній Азії на збиранні хлопка, зліва: Аблязов Мустафа (фотограф), Аблякім Ібраїмов (із с. Кьоз), Феріт Абдуллаєв, Мемет Емчієв (із с. Таракташ)
Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/news/krimski-tatari-v-mistsyakh-spetsposelen-pislya-deportatsii-v-1944-rotsi>

Ур
кіє Асіє кизи із с. Отузи (1-ша справа), Мустафа із с. Шелен (4-й), Мабубе Абібе кизи (5-та),
Лісобіржа, м. Красновишерськ, Молотовська область, 1952 р. (Пермська обл.)

Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/news/krimski-tatari-v-mistsyakh-spetsposelen-pislya-deportatsii-v-1944-rotsi>

Ми працювали на баржі, пристань Орехов Яр, Марійська АРСР, 1954 р.

Вчитель. Роки 1944 – 1950 були надто важкими навіть для збереження життя, а для його зародження просто неможливими. Наслідок – демографічна прірва, майже повна відсутність у цілого народу осіб з цими роками народження. Історики зазначають: серед спецпоселенців-кримських татар чоловіки становили 15%, жінки – 32%, діти – 53%. Таким чином, радянська машина карала передовсім жінок і дітей, які, виявляється, були «поплічниками німецьких карателів», «учасниками бандформувань», навіть «агентами німецьких та румунських розвідок».

3. Вирок: забути себе.

Вчитель. Система покарання цілих народів працювала рішуче. У міжнародному праві цьому явищу давно існує визначення – геноцид.

Словникова робота.

Геноцид - цілеспрямовані дії з метою знищення повністю або частково окремих груп населення чи цілих народів за національними, етнічними, расовими або релігійними мотивами.

Вчитель. Унаслідок депортації було зруйновано територіальні, матеріальні, культурні підвалини життя і розвитку нації, знищено систему народної освіти. Кримськотатарську мову було поставлено поза законом. Комендант одного з селищ заарештував татарську дівчину, яка без його відома вийшла заміж за казаха. Під час сімейного свята спец взвод МВС заборонив татарам грати й танцювати під «бандитську музику».

Група учнів-дослідників мали домашнє **випереджальне завдання**: на конкретних історичних фактах довести антилюдську сутність депортації.

1 учень. За Указом Президії Верховної Ради РРФСР (до якої в той час входив Крим) «Про перейменування районів та районних центрів Кримської області» від 14.12.1944 року було перейменовано 11 райцентрів. Назви поселень, заснованих татарами, а пізніше – німецькими поселенцями катерининських часів, отримали «ідеологічно бездоганне» «радянське» звучання. Зокрема, Ак-Мечетський район був перейменований в Чорноморський, а село Ак-Мечеть

– у село Чорноморське, Ак-Щейхський район – в Роздольненський. Цікавий, серед інших, приклад старовинного татарського селища Сю-Рен, що означає «поганий запах, сморід». Його назва перетворилася на благозвучне – Сірень («бузок»).

2 учень. У результаті депортації у кримських татар було вилучено: понад 80 тис. будинків, понад 34 тис. присадибних будинків, близько 500 тис. голів худоби, всі запаси продовольства, насіння, саджанців, корму для домашніх тварин, будівельних матеріалів, десятки тисяч тон сільськогосподарської продукції. Ліквідовано 112 особистих книгозбірень, 646 бібліотек у початкових і 221 у середніх школах. В селах перестали діяти 360 хат-читалень, у міста і райцентрах – понад 9 тис. шкіл і 263 клуби. Були закриті мечеті в Євпаторії, Бахчисараї, Севастополі, Феодосії, Чорноморському та в багатьох селах. На місце виселених кримських татар на півострів прибули переселенці з України, Воронежської, Брянської, Тамбовської, Ростовської областей РФ.

3 учень. Постановою Президії Верховної Ради РРФСР від 30 червня 1945 р. було подано прохання до Президії Верховної Ради СРСР щодо перетворення Кримської АРСР у Кримську область. Того ж дня своїм указом Президія ВР СРСР постановила затвердити відповідне подання. Згідно зі ст. 18 Конституції СРСР 1936 р. територія радянських республік не могла бути змінена без їхньої згоди. Однак всупереч цієї норми Кримська АРСР була перетворена в область у складі РРФСР. Ніхто не запитав згоди на це ні в населення, що мешкало на території півострова, ні навіть в органів радянської влади Кримської АРСР. 25 червня 1946 р. на засіданні Верховної Ради РРФСР був підписаний закон, яким було затверджено ліквідацію Кримської АРСР. Таким чином, скасування останньої було взаємопов'язане із переселенням кримських татар, болгар, греків, вірмен та німців з території Криму.

4 учень. Внаслідок поганих кліматичних та санітарно-побутових умов, непосильної праці та хвороб у нових місцях проживання кількість кримських татар різко зменшилася. Окрім цього, режим спецпоселень сприяв руйнуванню етнічної єдності, мовної спільності кримськотатарського народу, знецінивши

такі норми як право на життя, честь і гідність людини. Режим спецпоселення для репресованих народів Криму був скасований лише указами Президії ВР СРСР від 27 березня 1956 р. (для кримських греків, болгар, вірмен) та від 28 квітня 1956 р. (для кримських татар). Законодавчі акти вищого органу державної влади СРСР хоча й передбачали звільнення з-під адміністративного нагляду спецпоселенців з Криму, однак повністю позбавляли їх права на компенсацію втраченого при виселенні майна та забороняли повертатися в місця колишнього проживання. Ця заборона формально діяла до 1974 р., а фактично до 1989 р.

Учні роблять висновок про те, що депортація кримськотатарського народу - злочин радянської тоталітарної системи. Геноцид кримськотатарського населення відбувався в межах законів влади! Адже радянський режим створив таку систему, коли абсолютно законним було дискримінувати, принижувати, грабувати, виселяти і вбивати людину, її захист став протизаконним і небезпечним для життя.

Вчитель говорить про головний урок депортації – необхідність прийняття мір для запобігання подій, подібних депортації, геноциду певного народу - створення дієвого механізму захисту прав людини. Конвенція ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. – перший документ, що мав силу міжнародної угоди і був обов’язковим для виконання тими державами, які його ратифікували. Конвенція діє і зараз. Права і свободи, закріплені в цій Конвенції, можна захистити в Європейському Суді з прав людини. Україна є учасницею цієї Конвенції.

Вчитель показує на слайді:

Назви найважливіших статей Європейської Конвенції про захист прав людини

Конвенція 1950 р.

- Стаття 2 Право на життя;
- Стаття 3 Заборона катування;
- Стаття 4 Заборона рабства і примусової праці;
- Стаття 5 Право на свободу та особисту недоторканність;

Стаття 6	Право на справедливий суд;
Стаття 7	Ніякого покарання без закону;
Стаття 8	Право на повагу до приватного і сімейного життя;
Стаття 9	Свобода думки, совісті і релігії;
Стаття 10	Свобода вираження поглядів;
Стаття 11	Свобода зібрань та об'єднання;
Стаття 12	Право на шлюб;
Стаття 13	Право на ефективний засіб юридичного захисту;
Стаття 14	Заборона дискримінації.

4.

Крим – що сьогодні?

Вчитель. Фільм про депортацію кримських татар «Хайтарма» (Повернення) режисера Сейтаблаєва створено на основі реальних подій і розповідає про сталінську депортацію кримських татар у травні 1944 року, а також долю льотчика, національного героя кримських татар Амет-Хана Султана. Фільм вийшов в український прокат 17 травня 2013 року. Одразу після прем'єри фільм став центром міжнародного скандалу, оскільки тоді консул Росії в Криму Володимир Андреев не рекомендував відвідувати показ російським льотчикам і заявив, що кримські татари співпрацювали з німцями під час Другої світової... Але «Хайтарма» переміг на міжнародному фестивалі в Італії!

Перегляд уривку фільму.

Вчитель. Український інститут національної пам'яті опублікував на своєму сайті колекцію фотографій, що оповідають про тих кримських татар, які пережили Сюржун – «Вигнання» з своєї землі. Отже, свіча пам'яті має горіти!

Запитання до учнів: Яка нова трагічна сторінка в історії кримськотатарського народу триває зараз?

Вчитель. «Вдруге у своїй історії кримськотатарське населення змушене змінити своє місце проживання і їх практично примушують до депортації. Це і переслідування лідерів кримськотатарського народу і заборона Рефату Чубарову (голова Меджлісу) в'їжджати до Криму», - сказала на міжнародній конференції з дотримання прав людини у Криму, яка нещодавно (наприкінці березня 2015 р.) відбулася у Києві, уповноважена з прав людини при Верховній Раді України Валерія Лутковська. Вона заявила про погіршення ситуації з порушенням прав кримськотатарського народу. «Я хочу звернути вашу увагу,

про це мало говорять, але зараз порушується право кримськотатарського народу на самоорганізацію, порушуються права людини на елементарне право спілкуватися зі своїми рідними, близькими. У Рефата Чубарова там залишилася мати, яка у свій час уже пережила одну депортацію, зараз вона переживає другу депортацію, яка стосується її сина. Мені здається, що це просто не по-людськи», - додала вона [8].

V. Застосування знань, вмінь і навичок учнів.

Рефлексія.

1. Який **висновок** можна зробити співставляючи долю кримськотатарського населення в період депортації та сутність статей ЄКЗП?

2. Назвіть **опорні слова**, що розкривають суть депортації.

3. Скласти **сенкан** до поняття «Депортація».

Депортація

Масова, жахлива

Знищує, заперечує, принижує

Депортація – примусове переселення, вигнання

Геноцид

4. Вірш Рустема Емінова, присвячений пам'яті трагедії кримськотатарського народу 1944 року [9]:

Полки солдат идут по Краю
В ночи, сгущенной до черна
Зачем они пришли, не знаю,
Когда весь в Крым в объятых сна.

Шли весело, как на прогулке
Плевали в стороны – и шли ...
Чужие этим переулкам
И морю Черному вдали.

Идущих первыми троих
Узнал я, это не они ли
- Я так запомнил лица их –
Еще вчера у нас гостили ...

Они свернули на дорогу
Что к дому, в сердце холодок ...
И пес наш чувствуя тревогу

Скулил и рвал свой поводок.

Сухой щелчок – и пса не стало,
Он даже взвизгнуть не успел ...
Взгляд на часы «Начнем, пожалуй» ...
Из тройки кто-то прохрипел

ответ слышалось – «Конечно,
Что воду в ступе нам толочь?»
И для народа наступила
Варфоломеевская ночь.

И заработали приклады,
Круша оконное стекло,
Подобно Дантовскому аду,
Все вдруг смешалось, поплыло ...

Потоки клеветы и лжи
В ночи весенней дуют,
Ни стар ни млад пощады не проси
Со стариками и старухами воюют

Сегодня доблестные воины Руси.
Здесь крушат сапогами двери
С остервенением в глазах
В дома врываются, как звери.

И стонет, тонет Крым в слезах ...
Гонимые в чем были
Указ вождя! И некому помочь
Законы вывернуты, словно дышло
Ни прошлого, ни Родины ...
Всего за ночь.

Вчитель. Не встигнувши остаточно повернутися додому, знову важкі випробування накопилися на багатостраждальну долю кримськотатарського народу. Проблеми сьогодення мають вирішуватися, спираючись на уроки історії. Ми повинні пам'ятати травень 1944 року! Ми не маємо права це забути! Треба вірити, що читатимемо нову, світлу сторінку історії народів України.

Головний урок, який піднесла історія – нас роз'єднує дуже мало, а об'єднує сама мета нашого життя – жити гідно.

VI. Домашнє завдання. Написати міні-твір «Історична пам'ять: для кого і навіщо?».

Список використаних джерел

1. Шестаков А. Знедолені двічі. / Україна молода. – 18 травня 2004.
2. http://uk.wikipedia.org/wiki/Депортація_кримських_татар.
3. Гісем О.В., Мартинюк О.О. Історія України: Плани-конспекти уроків. 11 клас. – Харків, 2003.
4. Капелюшний Л. Немає вигнанцям раю.../ Свобода. – 25-31 травня 2004.
5. Бекірова Г. Сторінки кримської історії. «Я хочу писати вільно...» – О. Некрич і Крим: <http://ua.krymr.com/content/article/26883388.html>.
6. Бекірова Г. Сторінки кримської історії. «Спецпереселенці не мають права...»: <http://ua.krymr.com/content/article/26780808.html>.
7. Депортація кримських татар: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.
8. Лутковська В. Кримських татар «практично примушують до депортації»: <http://www.unian.ua/politics/1062189-krimskih-tatar-praktichno-primushuyut-do-deportatsiji-lutkovska.html>.
9. «Чорний світанок» і «Поїзди смерті» - картини пам'яті жертв депортації кримських татар: http://gazeta.ua/articles/culture/_cornij-svitanok-i-poyizdi-smerti-kartini-pamyati-zhertv-deportaciyi-krimskih-tatar/545002.